

- ДП «Державне Київське конструкторське бюро «Луч» при апробації методики комплексного оцінювання стану економічної безпеки (довідка № 313/03Д від 25.12.2015);

- ДП «Харківський механічний завод» при апробації методики оцінювання економічної надійності (довідка № 11/78 від 28.12.2015);

- ДП «Державне Київське конструкторське бюро «Луч» (довідка №8/34-35К від 07.11.2016), ДП «Львівський державний авіаційний ремонтний завод» (довідка №1/8314 від 09.11.2016 р.), ДП «Львівський бронетанковий завод» (довідка №11/140-К від 04.11.2016) при впровадженні моделі антикорупційного моніторингу;

- ДП «Львівський радіоремонтний завод» (довідка № 24-25.08 від 08.11.2016), та ДП «Київський бронетанковий завод» (довідка № 1/2388 від 24.02.2017) при апробації комплексного підходу до оцінки ефективності функціонування підприємств оборонної промисловості України;

- ДЗІП «Промоборонекспорт» при запровадженні стандартів і процедур щодо протидії та запобіганню проявам корупції в діяльності концерну на основі антикорупційної програми (довідка №РОЕ-58.4/1121 від 06.04.2016);

- ТОВ «Бар'єр. Безпека бізнесу» при запровадженні алгоритму процесу розробки системи індикаторів економічної безпеки підприємств оборонної промисловості України (довідка № 264/53 від 16.03.2017);

- Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова при формуванні навчально-методичного забезпечення та викладанні таких дисциплін як «Комплексне забезпечення фінансово-економічної безпеки», «Інформаційно-аналітичне забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства», у курсовому та дипломному проектуванні для студентів-магістрів спеціальності «Менеджмент», науково-освітньої програми «Управління фінансово-економічною безпекою» (довідка від 15.02.2017).

За темою дисертації опубліковано 59 наукових праць загальним обсягом 52,8 д.а., з яких 36,2 д.а. належать особисто автору. Із них – 4 монографії, у т.ч. 1 одноосібна; 27 публікацій – у наукових фахових виданнях, у т.ч. 8 статей у наукових періодичних виданнях інших держав та виданнях включених до реєстру міжнародних наукометричних інформаційних баз даних та 28 публікацій апробаційного характеру.

Характер публікацій, в яких відображено положення дисертації і результати проведених досліджень, повною мірою розкривають пропонувані шляхи вирішення наукової проблеми забезпечення економічної безпеки підприємств оборонно-промислового комплексу як підґрунтя підвищення рівня національної безпеки держави.

Обсяг друкованих праць та їх кількість відповідають вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. Наведені публікації підтверджують, що наукові і практичні результати дослідження одержані автором самостійно і оприлюднені до захисту дисертації.

6. Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація викладена українською мовою, оформлена у повній відповідності з нормами і правилами МОН України, є завершеною науковою роботою, яка характеризується належним науково-методологічним рівнем. Мова дисертації лаконічна, коректна та зрозуміла. Чітку логічну структурованість роботи забезпечують відповідні висновки та узагальнення.

Рівень проведених досліджень, викладених у дисертації, відповідає сучасним вимогам до науково-дослідних робіт, що виконуються в Національних університетах України. Елементи наукової новизни в цілому сформульовані коректно, їх кількість та рівень обґрунтованості, відповідають нормативним вимогам до докторських дисертацій, у них чітко зазначено, чим саме отримані положення відрізняються від вже відомих, а також вказано, які саме результати можна одержати при використанні положень наукової новизни.

Загалом дисертація пройшла належну апробацію, вона є самостійною науковою працею, що має завершений характер.

7. Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації. В авторефераті дисертації розкрито актуальність обраної теми, наукову новизну розробок, висновки та рекомендації автора.

Автореферат за структурою і технічним оформленням відповідає визначеним МОН стандартам. Зміст автореферату відповідає змісту дисертаційної роботи.

8. Дискусійні положення та зауваження до дисертації. В цілому дисертаційна робота має цілісну структуру і є завершеним науковим дослідженням. Проте, не всі положення дисертації є беззаперечними, деякі потребують уточнення та додаткової аргументації, а саме:

1) наріжним каменем роботи, що робить її унікальною, є спроба автора поєднати проблеми забезпечення економічної безпеки підприємств оборонно-промислового комплексу з сучасним форматом потреб держави у військовій галузі. При цьому автор наголошує на понятті воєнно-економічна безпека (с. 54 та 225) як синергії економічної та воєнної безпеки держави. Однак, в роботі не достатньо обґрунтовано залежності між воєнною безпекою як складовою національної безпеки та економічною безпекою підприємств оборонно-промислового комплексу;

2) важко погодитися з пунктом наукової новизни, де автор зазначає, що *вперше* визначено методологічні засади процесу розробки системи індикаторів

оцінки рівня економічної безпеки (с. 25), адже розширення переліку індикаторів за рахунок виокремлення показників, які характеризують ефективність партнерських відносин та експортно-імпортних операцій не впливає на методологію обґрунтування індикаторів;

3) долучаючись до існуючих розробок в галузі оцінювання станів безпеки підприємств різних галузей економіки, висвітлених в роботах попередників, автор орієнтується на показники, що характеризують фінансовий стан підприємств оборонно-промислового комплексу, зокрема платоспроможність, рентабельність, ділову активність, ефективність інвестиційної діяльності, експортно-імпортних операцій тощо (с.236-246). Однак, на наш погляд, більш логічним було б оцінювати стан безпеки з позицій запропонованої автором кластерної моделі побудови системи економічної безпеки підприємств оборонно-промислового комплексу. Відтак дослідження загроз, індикаторів та критеріїв оцінювання стану безпеки мали б здійснюватися в контексті виокремлених автором ланок інноваційного циклу підприємств ОПК, зокрема: дослідження – виробництво – реалізація – утилізація;

4) робота була б більш візуалізованою, а результати достовірними, якби автор представила не тільки результати оцінювання стану безпеки на досліджуваних підприємствах (Додаток Б), але й запропонувала алгоритм такого оцінювання з обґрунтуванням не лише складу показників, що виступають індикаторами, але і їх граничних значень, авторським баченням впливу цих індикаторів на інтегральний показник оцінювання та надала шкалу інтерпретації рівня безпеки досліджуваних підприємств в залежності від досягнутого значення інтегрального показника;

5) визначаючи шляхи підвищення стану економічної безпеки підприємств оборонно-промислового комплексу, автор наголошує на розробці та запровадженні антикорупційної програми та пропонує її авторське бачення (п.5.5). Однак вважаємо, що розробляючи програму, доцільно зосередитися не на загальних формулюваннях, а на конкретизації корупційних ризиків, найбільш притаманних підприємствам ОПК, сферам їх ідентифікації та специфічних способах їх виявлення (зокрема антикорупційний аудит, юридична та фактична перевірка контрагентів, наявність «гарячої лінії» тощо);

6) трактуючи забезпечення економічної безпеки як діяльність відповідних суб'єктів, спрямовану на досягнення стійкого функціонування підприємства (с. 219), автор не розкриває характер такої діяльності на підприємствах оборонно-промислового комплексу, не зазначає завдань фахівців з безпеки та не окреслює взаємозв'язок між відповідними суб'єктами при досягненні цілей економічної безпеки;

7) потребує додаткового уточнення, які джерела інформації були використані автором при формуванні прогнозів поведінки комплексного показника економічної безпеки підприємств ОПК (с. 348-352).

Однак дискусійні питання, окремі зауваження та відзначені недоліки не знижують наукової цінності дисертаційної роботи, актуальності практичних результатів та методичних рекомендацій.

9. Загальний висновок. Дисертація за змістом, рівнем теоретичної обґрунтованості, практичної спрямованості висновків і розробок відповідає вимогам МОН України щодо такого рівня робіт; вона є самостійною, завершеною науковою працею, в якій автором обґрунтовано та винесено для прилюдного захисту наукові положення, що свідчать про наявність особистого внеску у розвиток безпекознавства.

Загальні висновки і пропозиції, наведені в роботі, відображають основні результати проведеного дослідження. Відповідно до теми, мети та завдань дисертації автором отримані наукові результати, що мають наукову новизну, практичне значення та наявність предмету публічного захисту.

Основні положення змісту дисертації апробовані на міжнародних наукових та науково-практичних конференціях, опубліковані в наукових працях автора та викладені в авторефераті. Обсяг друкованих праць та їх кількість відповідає вимогам щодо публікацій основного змісту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук.

На підставі викладеного вважаю, що дисертація Аванесової Ніни Едуардівни на тему «Економічна безпека підприємств оборонно-промислового комплексу України в системі національної безпеки держави» за якістю дослідження, рівнем наукової новизни одержаних результатів та їх практичною цінністю відповідає вимогам пп. 9, 10, 12 та 13 «Порядку присудження наукових ступенів», а її автор, Аванесова Ніна Едуардівна, заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 21.04.02 – економічна безпека суб'єктів господарської діяльності.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри бухгалтерського обліку
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

 Л.В.Гнилицька

